NCERT Archive

SOLUTIONS BOOK

CLASS 6

Sanskrit · Deepakam

CHAPTER 2

संयुक्त-व्यञ्जनानि

Complete Exercise Solutions · सम्पूर्ण अभ्यास-समाधान

वर्ण-वियोगः | वर्ण-संयोगः | परियोजनाकार्यम्

Contents

Class 6 · Sanskrit · Deepakam · Chapter 2 — संयुक्त-व्यञ्जनानि

VV
वर्ण-वियोगः
4 questions · Q1 Q2 Q3 Q4
3

VS
वर्ण-संयोगः
1 question · Q1
12

PR
परियोजनाकार्यम्
1 question · Q1
15

Every question is followed by its answer. Question numbers above are clickable and the PDF bookmarks panel lets you jump to any section or question.
The word-meaning table of the lesson (pp. 29–30) already gives Hindi and English meanings; its column “मातृभाषया अर्थं लिखन्तु” is for each student’s own mother tongue.
हिन्दी: प्रत्येक प्रश्न के बाद उसका उत्तर दिया गया है। ऊपर प्रश्न-संख्याओं पर क्लिक करके सीधे वहाँ जाया जा सकता है। पाठ की शब्दार्थ-तालिका (पृ. 29–30) में हिन्दी और अंग्रेज़ी अर्थ पहले से दिए हैं; “मातृभाषया अर्थं लिखन्तु” स्तम्भ प्रत्येक विद्यार्थी की अपनी मातृभाषा के लिए है।

NCERT Archive

VV

CLASS 6 SANSKRIT · DEEPAKAM · CHAPTER 2

वर्ण-वियोगः

Solutions · 4 questions · समाधान · ४ प्रश्न

QUESTION 1 प्रश्न १

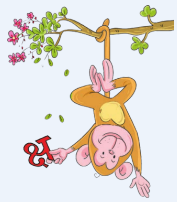

वर्ण-वियोगः

Book p. 26 · table of 14 words · given in the book: अजः, मातृणम्, कॢप्तम्

अजः = अ + ज् + अ + ः

रामः = ... + ... + ... + ... + ...

हरिः = ... + ... + ... + ... + ...

सीता = ... + ... + ... + ...

गुरुः = ... + ... + ... + ... + ...

वधूः = ... + ... + ... + ... + ...

ऋषिः = ... + ... + ... + ...

मातृणम् = म् + आ + त् + ऋ + ण् + अ + म्

कॢप्तम् = क् + ऌ + प् + त् + अ + म्

ऌकारः = ... + ... + ... + ... + ... + ...

देवाः = ... + ... + ... + ... + ...

एकैकः = ... + ... + ... + ... + ... + ...

ओम् = ... + ...

औषधम् = ... + ... + ... + ... + ... + ...

NCERT Archive

ANSWER उत्तर

Rule used: to split a word (वर्ण-वियोगः) write every sound separately. A consonant is written with a halanta (virama), e.g. **र्**, and the vowel **अ** hidden inside it is shown separately. A vowel sign (मात्रा) is written as the full vowel it stands for: का = क् + आ, कि = क् + इ. Anusvara (अं) and visarga (अः) are written as separate signs. Book example: क्ष = क् + ष् + अ.

हिन्दी: शब्द के प्रत्येक वर्ण को अलग-अलग लिखें। व्यञ्जन हलन्त सहित लिखा जाता है और उसमें छिपा "अ" अलग लिखा जाता है। मात्रा को पूर्ण स्वर के रूप में लिखते हैं: का = क् + आ, कि = क् + इ। अनुस्वार (अं) और विसर्ग (अः) अलग चिह्न के रूप में लिखे जाते हैं। पुस्तक का उदाहरण: क्ष = क् + ष् + अ।

1. **अजः** = अ + ज् + अ + ः
   p. 26 · 4 sounds · ४ वर्ण · given in the book as the example · पुस्तक में उदाहरण के रूप में दिया है

2. **रामः** = र् + आ + म् + अ + ः
   p. 26 · 5 sounds · ५ वर्ण

3. **हरिः** = ह् + अ + र् + इ + ः
   p. 26 · 5 sounds · ५ वर्ण

4. **सीता** = स् + ई + त् + आ
   p. 26 · 4 sounds · ४ वर्ण

5. **गुरुः** = ग् + उ + र् + उ + ः
   p. 26 · 5 sounds · ५ वर्ण

6. **वधूः** = व् + अ + ध् + ऊ + ः
   p. 26 · 5 sounds · ५ वर्ण

7. **ऋषिः** = ऋ + ष् + इ + ः
   Sage / Seer · तपस्वी
   p. 26 · 4 sounds · ४ वर्ण

8. **मातृणम्** = म् + आ + त् + ऋ + ण् + अ + म्
   p. 26 · 7 sounds · ७ वर्ण · given in the book as the example · पुस्तक में उदाहरण के रूप में दिया है

9. **कृसम्** = क् + ऌ + प् + त् + अ + म्
   p. 26 · 6 sounds · ६ वर्ण · given in the book as the example · पुस्तक में उदाहरण के रूप में दिया है

10. **ऌकारः** = ऌ + क् + आ + र् + अ + ः
    p. 26 · 6 sounds · ६ वर्ण

11. **देवाः** = द् + ए + व् + आ + ः
    Divine forces, powers & entities of the Universe · संसार की पूजनीय शक्तियाँ एवं विभूतियाँ
    p. 26 · 5 sounds · ५ वर्ण

NCERT Archive

12 **एकैकः** = ए + क् + ऐ + क् + अ + ः
p. 26 · 6 sounds · ६ वर्ण

13 **ओम्** = ओ + म्
p. 26 · 2 sounds · २ वर्ण

14 **औषधम्** = औ + ष् + अ + ध् + अ + म्
p. 26 · 6 sounds · ६ वर्ण

QUESTION 2 प्रश्न २

वर्ण-वियोगः

Book p. 26 · conjunct rows (क्य ... स्व)

क्य – वाक्यम् = व् + आ + क् + य् + अ + म्

न्य – मूर्धन्यः = ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ...

व्य – तालव्यः = ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ...

ह्य – बाह्यम् = ब् + आ + ह् + य् + अ + म्

क्र – क्रीडा = क् + र् + ई + ड् + आ

ग्र – ग्रहणम् = ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ...

ज्र – वज्रः = ... + ... + ... + ... + ... + ...

द्र – द्रष्टा = द् + र् + अ + ष् + ट् + आ

प्र – प्रगतिः = ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ...

ब्र – ब्रह्म = ब् + र् + अ + ह् + म् + अ

ह्म – ब्रह्मचारी = ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ...

ह्न – जाह्नवी = ... + ... + ... + ... + ... + ... + ...

ध्व – ध्वनिः = ध् + व् + अ + न् + इ + ः

स्व – सरस्वती = ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ...

NCERT Archive

ANSWER उत्तर

Rule used: the highlighted letters are the conjunct (संयुक्त-व्यञ्जनम्): consonants joined with no vowel between them. The vowel that follows comes after the whole cluster, e.g. क्य = क् + य् + अ.

हिन्दी: रंगीन अक्षर संयुक्त-व्यञ्जन हैं, इनके बीच कोई स्वर नहीं होता; स्वर पूरे समूह के बाद आता है, जैसे क्य = क् + य् + अ।

1. **क्य – वाक्यम्** = व् + आ + क् + य् + अ + म्
   Conjunct क्य = क् + य्
   p. 26 · 6 sounds · ६ वर्ण · given in the book as the example · पुस्तक में उदाहरण के रूप में दिया है

2. **न्य – मूर्धन्यः** = म् + ऊ + र् + ध् + अ + न् + य् + अ + ः
   Conjunct न्य = न् + य्
   p. 26 · 9 sounds · ९ वर्ण

3. **व्य – तालव्यः** = त् + आ + ल् + अ + व् + य् + अ + ः
   Conjunct व्य = व् + य्
   p. 26 · 8 sounds · ८ वर्ण

4. **ह्य – बाह्यम्** = ब् + आ + ह् + य् + अ + म्
   Conjunct ह्य = ह् + य् · External · बाहरी
   p. 26 · 6 sounds · ६ वर्ण · given in the book as the example · पुस्तक में उदाहरण के रूप में दिया है

5. **क्र – क्रीडा** = क् + र् + ई + ड् + आ
   Conjunct क्र = क् + र्
   p. 26 · 5 sounds · ५ वर्ण · given in the book as the example · पुस्तक में उदाहरण के रूप में दिया है

6. **ग्र – ग्रहणम्** = ग् + र् + अ + ह् + अ + ण् + अ + म्
   Conjunct ग्र = ग् + र् · Taking / holding · स्वीकार करना / पकड़ना
   p. 26 · 8 sounds · ८ वर्ण

7. **ज्र – वज्रः** = व् + अ + ज् + र् + अ + ः
   Conjunct ज्र = ज् + र्
   p. 26 · 6 sounds · ६ वर्ण

8. **द्र – द्रष्टा** = द् + र् + अ + ष् + ट् + आ
   Conjunct द्र = द् + र् · Spectator · देखने वाला
   p. 26 · 6 sounds · ६ वर्ण · given in the book as the example · पुस्तक में उदाहरण के रूप में दिया है

9. **प्र – प्रगतिः** = प् + र् + अ + ग् + अ + त् + इ + ः
   Conjunct प्र = प् + र् · Development · विकास
   p. 26 · 8 sounds · ८ वर्ण

10. **ब्र – ब्रह्म** = ब् + र् + अ + ह् + म् + अ
    Conjunct ब्र = ब् + र् · Ultimate Reality / One Supreme God · परमेश्वर
    p. 26 · 6 sounds · ६ वर्ण · given in the book as the example · पुस्तक में उदाहरण के रूप में दिया है

NCERT Archive

11 ह्म – **ब्रह्मचारी** = ब् + र् + अ + ह् + म् + अ + च् + आ + र् + ई
Conjunct ह्म = ह् + म् · Celibate · विद्या व संयम व्रत रखने वाला
p. 26 · 10 sounds · १० वर्ण

12 ह्न – **जाह्नवी** = ज् + आ + ह् + न् + अ + व् + ई
Conjunct ह्न = ह् + न् · Rishi Jahnu's daughter – Ganga · जह्नु ऋषि की पुत्री – गङ्गा
p. 26 · 7 sounds · ७ वर्ण

13 ध्व – **ध्वनिः** = ध् + व् + अ + न् + इ + ः
Conjunct ध्व = ध् + व्
p. 26 · 6 sounds · ६ वर्ण · given in the book as the example · पुस्तक में उदाहरण के रूप में दिया है

14 स्व – **सरस्वती** = स् + अ + र् + अ + स् + व् + अ + त् + ई
Conjunct स्व = स् + व्
p. 26 · 9 sounds · ९ वर्ण

QUESTION 3 प्रश्न ३

वर्ण-वियोगः

Book p. 27 · conjunct rows (र्ण ... न्द्र)

र्ण – वर्णः = व् + अ + र् + ण् + अ + ः

र्म – कर्म = ... + ... + ... + ... + ...

र्ष – सप्तर्षिः = ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ...

क्क – ढक्का = ढ् + अ + क् + क् + आ

त्त – वित्तम् = ... + ... + ... + ... + ... + ...

द्ध – सिद्धार्थः = ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ...

द्म – पद्मम् = प् + अ + द् + म् + अ + म्

ब्द – शब्दः = ... + ... + ... + ... + ... + ...

ङ्ग – पङ्कजम् = ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ...

ञ्ज – व्यञ्जनम् = ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ...

ण्ठ – कण्ठः = ... + ... + ... + ... + ... + ...

न्ध – सन्धिः = ... + ... + ... + ... + ... + ...

म्भ – प्रारम्भः = ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ...

स्क – सँस्कर्ता = स् + अँ + स् + क् + अ + र् + त् + आ

स्क – काँस्कान् = ... + ... + ... + ... + ... + ...

स्मिँ – कस्मिँश्चिद् = ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ...

ं य – संयमः = स् + अ + ं + य् + अ + म् + अ + ः

NCERT Archive

ंव – संवादः = ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ...

ंस – हंसः = ... + ... + ... + ... + ... + ...

ःख – दुःखम् = द् + उ + ः + ख् + अ + म्

ःक – प्रातःकालः = ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ...

न्द्र – इन्द्रः = इ + न् + द् + र् + अ + ः

ANSWER उत्तर

Rule used: as before, the highlighted letters form the conjunct. Here the anusvara (अं) and the visarga (अः) can also be part of the cluster (as in संयमः and दुःखम्) and stay as separate signs; the chandrabindu (अँ) stays with its vowel: अँ, आँ, इँ.

हिन्दी: यहाँ अनुस्वार (अं) और विसर्ग (अः) भी समूह का भाग बन सकते हैं (संयमः, दुःखम्) और अलग चिह्न रहते हैं; चन्द्रबिन्दु (अँ) अपने स्वर के साथ रहता है: अँ, आँ, इँ।

1. र्ण – वर्णः = व् + अ + र् + ण् + अ + ः
   Conjunct र्ण = र् + ण्
   p. 27 · 6 sounds · ६ वर्ण · given in the book as the example · पुस्तक में उदाहरण के रूप में दिया है

2. र्म – कर्म = क् + अ + र् + म् + अ
   Conjunct र्म = र् + म्
   p. 27 · 5 sounds · ५ वर्ण

3. र्ष – सप्तर्षिः = स् + अ + प् + त् + अ + र् + ष् + इ + ः
   Conjunct र्ष = र् + ष् · Group of Seven Great Sages · सात महान् ऋषियों का समूह
   p. 27 · 9 sounds · ९ वर्ण

4. क्क – ढक्का = ढ् + अ + क् + क् + आ
   Conjunct क्क = क् + क् · Drum · ढोल, डंका, नगाड़ा
   p. 27 · 5 sounds · ५ वर्ण · given in the book as the example · पुस्तक में उदाहरण के रूप में दिया है

5. त्त – वित्तम् = व् + इ + त् + त् + अ + म्
   Conjunct त्त = त् + त् · Money / prosperity · धन / पैसे
   p. 27 · 6 sounds · ६ वर्ण

6. द्ध – सिद्धार्थः = स् + इ + द् + ध् + आ + र् + थ् + अ + ः
   Conjunct द्ध = द् + ध्
   p. 27 · 9 sounds · ९ वर्ण

7. द्म – पद्मम् = प् + अ + द् + म् + अ + म्
   Conjunct द्म = द् + म्
   p. 27 · 6 sounds · ६ वर्ण · given in the book as the example · पुस्तक में उदाहरण के रूप में दिया है

NCERT Archive

8 **ब्द – शब्दः** = श् + अ + ब् + द् + अ + ः
Conjunct ब्द = ब् + द्
p. 27 · 6 sounds · ६ वर्ण

9 **ङ्क – पङ्कजम्** = प् + अ + ङ् + क् + अ + ज् + अ + म्
Conjunct ङ्क = ङ् + क् · Lotus · कमल
p. 27 · 8 sounds · ८ वर्ण

10 **ञ्ज – व्यञ्जनम्** = व् + य् + अ + ञ् + ज् + अ + न् + अ + म्
Conjunct ञ्ज = ञ् + ज्
p. 27 · 9 sounds · ९ वर्ण

11 **ण्ठ – कण्ठः** = क् + अ + ण् + ठ् + अ + ः
Conjunct ण्ठ = ण् + ठ्
p. 27 · 6 sounds · ६ वर्ण

12 **न्ध – सन्धिः** = स् + अ + न् + ध् + इ + ः
Conjunct न्ध = न् + ध् · Joining of two letters · दो वर्णों का मेल
p. 27 · 6 sounds · ६ वर्ण

13 **म्भ – प्रारम्भः** = प् + र् + आ + र् + अ + म् + भ् + अ + ः
Conjunct म्भ = म् + भ्
p. 27 · 9 sounds · ९ वर्ण

14 **स्क – सँस्कर्ता** = स् + अँ + स् + क् + अ + र् + त् + आ
Conjunct स्क = स् + क् · Performer of Samskaras · संस्कार करने वाला
p. 27 · 8 sounds · ८ वर्ण · given in the book as the example · पुस्तक में उदाहरण के रूप में दिया है

15 **स्क – कौंस्कान्** = क् + औं + स् + क् + आ + न्
Conjunct स्क = स् + क् · To whom all · किन-किन को
p. 27 · 6 sounds · ६ वर्ण

16 **स्मिँ – कस्मिँश्चिद्** = क् + अ + स् + म् + इँ + श् + च् + इ + द्
Conjunct स्मिँ = स् + म् · Somewhere · कहीं पर / किसी में
p. 27 · 9 sounds · ९ वर्ण

17 **ंय – संयमः** = स् + अ + ं + य् + अ + म् + अ + ः
Conjunct ंय = ं + य् · Self-control · आत्म-नियन्त्रण
p. 27 · 8 sounds · ८ वर्ण · given in the book as the example · पुस्तक में उदाहरण के रूप में दिया है

18 **ंव – संवादः** = स् + अ + ं + व् + आ + द् + अ + ः
Conjunct ंव = ं + व् · Discussion / interaction · सौहार्दपूर्ण चर्चा
p. 27 · 8 sounds · ८ वर्ण

19 **ंस – हंसः** = ह् + अ + ं + स् + अ + ः
Conjunct ंस = ं + स्
p. 27 · 6 sounds · ६ वर्ण

NCERT Archive

20 **ःख – दुःखम्** = द् + उ + ः + ख् + अ + म्
Conjunct ◌ःख = ः + ख्
p. 27 · 6 sounds · ६ वर्ण · given in the book as the example · पुस्तक में उदाहरण के रूप में दिया है

21 **ःक – प्रातःकालः** = प् + र् + आ + त् + अ + ः + क् + आ + ल् + अ + ः
Conjunct ◌ःक = ः + क् · Morning time · सुबह का समय
p. 27 · 11 sounds · ११ वर्ण

22 **न्द्र – इन्द्रः** = इ + न् + द् + र् + अ + ः
Conjunct न्द्र = न् + द् + र्
p. 27 · 6 sounds · ६ वर्ण · given in the book as the example · पुस्तक में उदाहरण के रूप में दिया है

QUESTION 4 प्रश्न ४

वर्ण-वियोगः

Book p. 28 · conjunct rows (न्त्र ... त्स्र्य)

न्त्र – मन्त्री = ... + ... + ... + ... + ... + ...

ष्ट्र – राष्ट्रम् = ... + ... + ... + ... + ... + ... + ...

ण्ड्य – कण्ड्यः = क् + अ + ण् + ड् + य् + अ + ः

न्त्य – दन्त्यः = ... + ... + ... + ... + ... + ... + ...

त्स्य – मत्स्यः = ... + ... + ... + ... + ... + ... + ...

ष्ठ्य – ओष्ठ्यः = ... + ... + ... + ... + ... + ...

न्ध्य – सन्ध्यक्षरम् = स् + अ + न् + ध् + य् + अ + क् + ष् + अ + र् + अ + म्

ंस्क – संस्कृतम् = ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ... + ...

र्ष्ट्र्य – धार्ष्ट्र्यम् = ध् + आ + र् + ष् + ट् + य् + अ + म्

त्स्र्य – कात्स्र्यम् = क् + आ + र् + त् + स् + न् + य् + अ + म्

NCERT Archive

ANSWER उत्तर

Rule used: in clusters such as ष्ट्र्य and त्स्न्य the र् is written above the next letter (reph), but in the split it is the first sound: र् + ष् + ट् + य्. Every consonant in the cluster keeps its halanta.

हिन्दी: ष्ट्र्य, त्स्न्य जैसे समूहों में "र्" ऊपर (रेफ) लिखा जाता है, पर वर्ण-वियोग में वह पहला वर्ण होता है: र् + ष् + ट् + य्। समूह के प्रत्येक व्यञ्जन में हलन्त रहता है।

1. **न्त्र – मन्त्री** = म् + अ + न् + त् + र् + ई
   Conjunct न्त्र = न् + त् + र्
   p. 28 · 6 sounds · ६ वर्ण

2. **ष्ट्र – राष्ट्रम्** = र् + आ + ष् + ट् + र् + अ + म्
   Conjunct ष्ट्र = ष् + ट् + र् · Nation · राष्ट्र / देश
   p. 28 · 7 sounds · ७ वर्ण

3. **ण्ड्य – कण्ड्यः** = क् + अ + ण् + ड् + य् + अ + ः
   Conjunct ण्ड्य = ण् + ड् + य्
   p. 28 · 7 sounds · ७ वर्ण · given in the book as the example · पुस्तक में उदाहरण के रूप में दिया है

4. **न्त्य – दन्त्यः** = द् + अ + न् + त् + य् + अ + ः
   Conjunct न्त्य = न् + त् + य्
   p. 28 · 7 sounds · ७ वर्ण

5. **त्स्य – मत्स्यः** = म् + अ + त् + स् + य् + अ + ः
   Conjunct त्स्य = त् + स् + य् · Fish · मछली
   p. 28 · 7 sounds · ७ वर्ण

6. **ष्ठ्य – ओष्ठ्यः** = ओ + ष् + ठ् + य् + अ + ः
   Conjunct ष्ठ्य = ष् + ठ् + य्
   p. 28 · 6 sounds · ६ वर्ण

7. **न्ध्य – सन्ध्यक्षरम्** = स् + अ + न् + ध् + य् + अ + क् + ष् + अ + र् + अ + म्
   Conjunct न्ध्य = न् + ध् + य्
   p. 28 · 12 sounds · १२ वर्ण · given in the book as the example · पुस्तक में उदाहरण के रूप में दिया है

8. **ंस्क – संस्कृतम्** = स् + अ + ं + स् + क् + ऋ + त् + अ + म्
   Conjunct ◌ंस्क = ं + स् + क्
   p. 28 · 9 sounds · ९ वर्ण

9. **र्ध्य – धार्ष्ट्यम्** = ध् + आ + र् + ष् + ट् + य् + अ + म्
   Conjunct र्ध्य = र् + ष् + ट् + य् · Audacity · ढिठाई
   p. 28 · 8 sounds · ८ वर्ण · given in the book as the example · पुस्तक में उदाहरण के रूप में दिया है

10. **त्स्न्य – कात्स्न्यम्** = क् + आ + र् + त् + स् + न् + य् + अ + म्
    Conjunct त्स्न्य = र् + त् + स् + न् + य् · Entirety · सम्पूर्णता
    p. 28 · 9 sounds · ९ वर्ण · given in the book as the example · पुस्तक में उदाहरण के रूप में दिया है

NCERT Archive

VS

CLASS 6 SANSKRIT · DEEPAKAM · CHAPTER 2

वर्ण-संयोगः

Solutions · 1 question · समाधान · १ प्रश्न

QUESTION 1 प्रश्न १

वर्ण-संयोगः

Book p. 28 · 12 words to write · given in the book: दाशरथिः

दाशरथिः = द् + आ + श् + अ + र् + अ + थ् + इ + ः

..... = ह् + इ + म् + आ + ल् + अ + य् + अ + ः

..... = क् + ऋ + ष् + ण् + अ + ः

..... = न् + अ + र् + ए + न् + द् + र् + अ + ः

..... = म् + अ + ञ् + ज् + उ + ल् + अ + ः

..... = प् + उ + ष् + क् + अ + र् + अ + ः

..... = क् + उ + क् + क् + उ + ट् + अ + ः

..... = स् + व् + अ + स् + त् + इ + क् + अ + ः

..... = श् + इ + क् + ष् + अ + क् + अ + ः

..... = स् + अ + ङ् + ग् + अ + ण् + अ + क् + अ + म्

..... = क् + अ + न् + द् + उ + क् + अ + ः

..... = ध् + आ + र् + ष् + ट् + य् + अ + म्

..... = क् + आ + र् + त् + स् + न् + य् + अ + म्

NCERT Archive

ANSWER उत्तर

Rule used: join the sounds in the order given: a consonant with halanta joins the next sound; a vowel after a halanta becomes its vowel sign (मात्रा), and **अ** gives no sign. Example from the book: द् + आ + श् + अ + र् + अ + थ् + इ + ः = दाशरथिः.

हिन्दी: वर्णों को दिए गए क्रम में जोड़ें: हलन्त व्यञ्जन अगले वर्ण से जुड़ता है; हलन्त के बाद स्वर मात्रा बन जाता है और "अ" की कोई मात्रा नहीं होती। पुस्तक का उदाहरण: दाशरथिः।

1. **दाशरथिः** = द् + आ + श् + अ + र् + अ + थ् + इ + ः
   Dasharatha's son · दशरथ का पुत्र
   p. 28 · 9 sounds · ९ वर्ण · given in the book as the example · पुस्तक में उदाहरण के रूप में दिया है

2. **हिमालयः** = ह् + इ + म् + आ + ल् + अ + य् + अ + ः
   p. 28 · 9 sounds · ९ वर्ण

3. **कृष्णः** = क् + ऋ + ष् + ण् + अ + ः
   p. 28 · 6 sounds · ६ वर्ण

4. **नरेन्द्रः** = न् + अ + र् + ए + न् + द् + र् + अ + ः
   King / Emperor · राजा / सम्राट्
   p. 28 · 9 sounds · ९ वर्ण

5. **मञ्जुलः** = म् + अ + ञ् + ज् + उ + ल् + अ + ः
   Lovely / charming · रमणीय
   p. 28 · 8 sounds · ८ वर्ण

6. **पुष्करः** = प् + उ + ष् + क् + अ + र् + अ + ः
   p. 28 · 8 sounds · ८ वर्ण

7. **कुक्कुटः** = क् + उ + क् + क् + उ + ट् + अ + ः
   p. 28 · 8 sounds · ८ वर्ण

8. **स्वस्तिकः** = स् + व् + अ + स् + त् + इ + क् + अ + ः
   Auspicious symbol · शुभ चिह्न
   p. 28 · 9 sounds · ९ वर्ण

9. **शिक्षकः** = श् + इ + क् + ष् + अ + क् + अ + ः
   p. 28 · 8 sounds · ८ वर्ण

10. **सङ्गणकम्** = स् + अ + ङ् + ग् + अ + ण् + अ + क् + अ + म्
    Computer · सङ्गणक
    p. 28 · 10 sounds · १० वर्ण

11. **कन्दुकः** = क् + अ + न् + द् + उ + क् + अ + ः
    Ball · गेंद
    p. 28 · 8 sounds · ८ वर्ण

NCERT Archive

12 **धार्ष्ट्यम्** = ध् + आ + र् + ष् + ट् + य् + अ + म्

Audacity · ढिठाई

p. 28 · 8 sounds · ८ वर्ण

13 **कात्स्न्र्यम्** = क् + आ + र् + त् + स् + न् + य् + अ + म्

Entirety · सम्पूर्णता

p. 28 · 9 sounds · ९ वर्ण

(१) दाशरथिः · (२) हिमालयः · (३) कृष्णः · (४) नरेन्द्रः · (५) मञ्जुलः · (६) पुष्करः · (७) कुक्कुटः · (८) स्वस्तिकः · (९) शिक्षकः · (१०) सङ्गणकम् · (११) कन्दुकः · (१२) धार्ष्ट्यम् · (१३) कात्स्न्र्यम्

NCERT Archive

PR

CLASS 6 SANSKRIT · DEEPAKAM · CHAPTER 2

परियोजनाकार्यम्

Solutions · 1 question · समाधान · १ प्रश्न

QUESTION 1 प्रश्न १

प्रथम-पाठद्वयं विहाय अस्मिन् पुस्तके आगतानां दशानां संयुक्त-व्यञ्जन-पदानां संग्रहणं कुर्वन्तु । तेषां वर्ण-वियोगम् अपि कुर्वन्तु । यथा –

Book p. 30 · examples given: वृक्षः, वैद्या

- **वृक्षः (तृतीय-पाठे) = व् + ऋ + क् + ष् + अ + ः**
- **वैद्या (तृतीय-पाठे) = व् + ऐ + द् + य् + आ**

ANSWER उत्तर

Model answer: the ten words come from different lessons of your own book, so they will differ for each student. Below are ten conjunct-consonant words split in the same way as the book's examples, to show the method; the conjunct is highlighted.

हिन्दी: ये दस शब्द आपकी अपनी पुस्तक के अलग-अलग पाठों से लिए जाएँगे, इसलिए हर विद्यार्थी के शब्द भिन्न होंगे। नीचे पुस्तक के उदाहरणों की तरह वर्ण-वियोग दिखाने के लिए दस संयुक्त-व्यञ्जन शब्द दिए हैं।

1. **प्रश्नः** = प् + र् + अ + श् + न् + अ + ः
   Conjunct प्र and श्न · 7 sounds · ७ वर्ण
2. **विद्यालयः** = व् + इ + द् + य् + आ + ल् + अ + य् + अ + ः
   Conjunct द्या · 10 sounds · १० वर्ण
3. **मित्रम्** = म् + इ + त् + र् + अ + म्
   Conjunct त्र · 6 sounds · ६ वर्ण
4. **सूर्यः** = स् + ऊ + र् + य् + अ + ः
   Conjunct र्य · 6 sounds · ६ वर्ण
5. **पुष्पम्** = प् + उ + ष् + प् + अ + म्
   Conjunct ष्प · 6 sounds · ६ वर्ण
6. **शक्तिः** = श् + अ + क् + त् + इ + ः
   Conjunct क्ति · 6 sounds · ६ वर्ण

NCERT Archive

7 **धर्मः** = ध् + अ + र् + म् + अ + ः
Conjunct र्म · 6 sounds · ६ वर्ण

8 **सत्यम्** = स् + अ + त् + य् + अ + म्
Conjunct त्य · 6 sounds · ६ वर्ण

9 **स्वागतम्** = स् + व् + आ + ग् + अ + त् + अ + म्
Conjunct स्वा · 8 sounds · ८ वर्ण

10 **विश्वम्** = व् + इ + श् + व् + अ + म्
Conjunct श्व · 6 sounds · ६ वर्ण

NCERT Archive